

Replik til Michael Agerbo Mørchs anmeldelse af Konrad Fjell (red.), *Guds Ord: Fundamentet for evangelisk luthersk tro*

Mikkel Vigilius
Lærer på Luthersk Missions Højskole
vigilius@ready.dk

Redaktøren af eMissio, Jens Bruun Kofoed, har henvendt sig til redaktøren af den ovennævnte bog, Konrad Fjell, og spurgt om han selv eller andre, som har været forfattere til bogens artikler, måtte skrive en replik til anmeldelsen. Den usædvanlige forespørgsel fra Jens Bruun Kofoed skyldes anmeldelsens kritiske karakter.

Som forfatter til to artikler i bogen og som ansat på forlaget Nyt Liv, der har udgivet bogen i Danmark, har jeg et betydeligt medansvar for bogen. Dette forhold alene har dog ikke kunnet motivere mig til at skrive en replik. Efter min første overfladiske læsning af anmeldelsen, forstod jeg, at den var et kritisk totalangreb på bogen, men jeg konkluderede, at det måtte stå for Michael Agerbo Mørchs (MAM) egen regning. Jeg orkede ikke at svare, og i de fleste tilfælde oplever jeg det pinligt og patetisk, når forfattere tager til genmæle mod anmeldelser. Hvorfor skulle andre opleve det anderledes?

Ved min anden og grundigere læsning af anmeldelsen skete der imidlertid noget. Det blev klart for mig, at MAMs kritik mod bogen i betydelig grad retter sig mod den måde at drive og formidle teologi på, som bogen repræsenterer, og mod en række centrale teologiske synspunkter, som fremføres i bogen. For så vidt handler kritikken om noget mere og langt vigtigere end en enkelt bog. Netop derfor finder jeg det værd at skrive en replik. Jeg vælger i min replik at følge MAMs nummerering af sine kritikpunkter og håber, at læseren vil finde, at de behandlede emners væsentlighed berettiger replikkens længde.

1) Som det fremgår af anmeldelsen, er bogen redigeret af en nordmand og udkom sommeren 2017 i Norge. Nyt Liv fik tilbudt at stå for udgivelsen af den danske udgave med kort varsel, da det viste sig umuligt at få den ud gennem andre forlag i Danmark. Hvis bogen skulle ud i året for reformationsjubilæet, skulle der arbejdes hurtigt. Men det er ikke rigtigt, at manus ikke er blevet set igennem inden tryk. Der er to personer, der har læst manus igennem, den ene primært med fokus på det sproglige, den anden primært med fokus på oversættelsernes nøjagtighed. Der er desuden af formidlingshensyn udarbejdet introduktioner til artiklerne i den danske udgave, og manus er også blevet set igennem efter opsætning. Det er dog givetvis sådan, at der under de pressede omstændigheder er opstået flere fejl, end der ellers ville have gjort. Enhver trykfejl, orddelingsfejl og

tabulatorfejl er beklagelig. Jeg mener dog, at formuleringen "propfuld af stavfejl" er en kraftig overdivelse.

2) MAM efterspørger flere cases vedrørende konkrete fejl i Bibelen: "... der er jo mange udfordringer i teksterne, så hvorfor ikke behandle dem?" MAM nævner som en delvis undtagelse André Kårbøs artikel om krigene i Josvabogen. For min egen del bruger jeg en halv artikel på at eksemplificere og behandle hhv. afskriverfejl, oversættelsesfejl og forståelsesfejl. Når det er sagt, kunne jeg også selv ønske, at bogen havde haft flere artikler om tilsyneladende fejl i Bibelen.

3) MAM efterspørger en større forståelse af forskellen mellem sola scriptura og solo scriptura. Han mener i bogen at finde tegn på den tanke, som er "bundnaiv og faktisk direkte uvederhæftig", at vi som bibelfortolkere kan tilgå Bibelen rent. "Problemet er i sidste instans, at solo scriptura-synet ikke kan forklare, hvorfor der eksisterer så mange, mange forskellige tolkninger af Bibelen, selv blandt folk med samme syn på teksten".

For mig er det underligt at læse en sætning, som den netop citerede fra MAM, fordi den uhyre præcist sætter ord på netop det spørgsmål, jeg bruger en hel artikel på at behandle. I artiklen "Hvordan skal Bibelen fortolkes?" skriver jeg: "De mange forskellige kristne kirkesamfund er ikke et udtryk for uklarhed i Bibelen. De er derimod udtryk for uklarhed hos os selv. Når vi læser Bibelen, bringer vi alle vore egne uklare tanker med os og vort syndige hjerte vil indefra friste os til at tolke Guds ord, så det passer os selv bedst. Som professor R. C. Sproul udtrykker det: 'Vi kæmper alle med den syndige tendens til at læse det ind i Skriften, som vi gerne vil finde i den, men... vi har tilgængelige midler til at kontrollere denne tendens.'" (s.184) Og så bruger jeg artiklen på at gennemgå en række fundamentale fortolkningsprincipper, som vi må respektere for at undgå fejllæsning af bibelteksten.

At vi ikke kan tilgå Bibelen "rent" og uden forudfattelse, understreges også af både Jack Kilcrease (s.166-167) og Ragnar Andersen (172-179). At andre forfattere i bogen skulle have en anden mening herom, kan jeg ikke med min bedste vilje se nogen tegn på.

Princippet om sola scriptura handler, positivt forstået, også om, at vi tillader kirkens historiske lære og bekendelser at vejlede os i bibelstudiet, uden at vi forveksler norma normans og norma normata. I forlængelse af denne tanke indledes bogen med en artikel af Johannes Kleppa, hvor han bruger Konkordieformlen som nøgle til bibelsynet og bibelstudiet. Bogen afsluttes med en artikel af samme Kleppa, hvori han kalder til fornyet besindelse på kirkens historiske bekendelser og Luthers lære: "Et af de store problemer i dag er, at kirkens bekendelse ikke bliver taget fuldt ud alvorlig. Det er til stor skade, fordi det fører til mange spørgsmål, som enten er i periferien af eller er i strid med reformatorisk kristendom, og medfører da en gerningsorienteret kristendomsform af

lovisk karakter. Som skriftteolog og radikalt bibelafhængig vil Martin Luther her være til hjælp.” (s.235)

På denne baggrund mener jeg, at det er både usagligt og urimeligt, når MAM kritiserer bogen for at repræsentere og formidle et mere eller mindre naivt og uvederhæftigt solo scriptura-syn. Bogen betoner meget stærkt Bibelens klarhed som forudsætning for sand teologisk erkendelse og frimodig tro. Men det står ikke i modsætning til princippet om sola scriptura, tværtimod.

4) MAM mener, at den sidste del af bogen med dens gennemgang af hhv. Martin Luthers forhold til Skriften, ortodoksiens skriftsyn og skriftsynet hos Carl. Fr. Wisløff, er overflødig og burde være udeladt ud fra ”lokalitetens relevanskriterium”.

Det er bemærkelsesværdigt at læse dette fra en DBI-teolog. DBI har stået og står til stadighed i en kamp for at forsvare sit skriftsyn som sandt evangelisk luthersk. DBI’s bibelsyn har fået navnet ”ortodokst”, fordi det fandt sin endelige formulering i ortodoksien. Ingen enkeltperson har haft så stor betydning for den konkrete formulering af DBI’s bibelsyn som Carl. Fr. Wisløff. Da DBI i 1974 udgav sin første bog om bibelsyn, artikelsamlingen ”Guds Ord er levende”, var Wisløff forfatter til 4 af bogens 11 artikler. De andre forfattere havde hver kun skrevet én. Den af MAM anmeldte bog ønsker at videreføre DBI’s bibelsyn, hvilket bl.a. kommer til udtryk ved, at de danske bidrag er skrevet af DBI-teologer. Ud fra ”lokalitetens relevanskriterium” er der derfor ifølge min vurdering næppe nogen artikler, som er så oplagte at bringe i bogen som de tre om skriftsynet hos Luther, i ortodoksien og hos Wisløff.

5) MAM kritiserer den store faglige niveauforskel i artiklerne.

Jeg er enig i, at der er stor niveauforskel. Der er artikler, hvor jeg har behov for at genlæse visse passager og selv derefter er usikker på, om jeg fik den rigtige og hele pointe med. Andre artikler er meget lettilgængelige. Udfordringen med de forskellige niveauer hænger sammen med den brede målgruppe: bibel- og boglæsende kristne, fagteologer og ikke-teologer.

Niveauforskellen i den anmeldte bog minder meget om niveauforskellene i DBI’s første bogudgivelser. ”Gud har talt” af Frank Jacobsen (1973) var ren opbyggelse og samtidig stjerneklar bibelteologi. Side for side var den forståelig for alle bibel- og boglæsende kristne. ”Ordet som aldrig kan dø” (1979) havde, mildt sagt, et andet fagligt niveau. Den gennemgik springende punkter i Descartes’ og Kants metafysik, sakramentalisme og kryptoromanisme hos Thomasius og Martensen, og moderne, nyprotestantisk doketisme hos Schleiermacher, Heim, Barth og Brunner. En ufaglært DBI-ven med syv års skolegang bag sig havde nok brug for mere end én kop kaffe for at komme igennem den, og det samme havde en ung teologistuderende – kan jeg bevidne. Når det alligevel ikke bare var

tankemæssigt udfordrende og afklarende, men direkte opbyggeligt at læse Valen-Sendstads bog, hang det sammen med, at den var skrevet med henblik på at virke tro på Jesus. Det personlige vidnesbyrds tone gik gennem hele bogen afsluttende på den sidste side med en lovprisning og tak for åbenbaringen af Jesus: "Når det derfor går almindelige mennesker og videnskabsmænd, som det engang gik Jesu disciple, at da de løftede deres øjne op fra jord, materie, sorg, strid, mørke og nød i verden – henimod Ham – se da så de ingen uden Jesus alene (Matt. 17,8). Når det begynder at gå således for den enkelte, da begynder hjertet også at indse og prise Gud for den indsigt: sandelig, Jesus er den levende Guds Søn. Han er sandheden åbenbaret for vore øjne." (Valen-Sendstads kursivering). Frank Jacobsens og Valen-Sendstads to bøger havde i bund og grund det samme sigte – at lede til tro på Jesus. Det bandt bøgerne sammen, og det gjorde, at de, uanset deres store faglige niveauforskelle, begge kunne være trosstyrkende læsning for den brede målgruppe. De forskellige faglige niveauer havde hver især deres berettigelse og tilgodeså hver deres delmål, men endemålet for bøgerne var det samme: tro på Jesus. Præcis det samme har været sigtet med artiklerne i den af MAM anmeldte bog.

Med dette er jeg fremme ved det, som jeg oplever mest forstemmende og foruroligende i MAM's anmeldelse. Efter at have nævnt et par artikler, som efter hans vurdering er rigeligt fagligt tunge, peger MAM i "den stik modsatte ende" på Konrad Fjells artikel. MAM kritiserer med en bemærkelsesværdig kraftig sprogbrug; at artiklen med sine "mange klæge henvendelser til læseren er ret intimiderende". Som eksempler på klæge og intimiderende henvendelser nævner MAM Fjells opfordring til at læse Rom 3,9-21 grundigt, hans anvendelse af tiltalen "Min kære ven..." og endelig Fjells tredobbelte anvendelse af "Tænk...". Hvad er det, Fjell siger i de tre sætninger, der indledes med "Tænk..."? Jeg citerer: "Tænk, jeg har lov til at bede min kære Far om alle ting, som måtte forekomme både af åndelig og menneskelig art..." (s. 56) "Tænk, hvor stort! Som et genfødt Guds barn er jeg købt fri fra hadet, bitterheden, egenkærligheden og stoltheden." (s.56) "Tænk, det var netop sådan en som mig, han kom for at frelse!" (s.58).

Kan man forestille sig et mere glædeligt udtryk for den tro og taknemlighed, som Guds Ord vil lede os til? Er det ikke hele hensigten med at arbejde med og skrive om bibelsyn og bibeltolkning, at mennesker må blive ledt til denne tro? Er det "klægt" at møde denne tro i det frimodige vidnesbyrds form i en teologisk artikel, er det "intimiderende"? Jeg kunne forestille mig, at en åndeligt forstenet tidehvervsteolog eller en teoretisk forskanset universitetsteolog ville bruge den slags nedladende og degraderende formuleringer i mødet med et kristent vidnesbyrd. Men jeg oplever det uforståeligt og lettere chokerende at møde det fra en, som har hjemme i den samme tro, og som arbejder for at udbrede og opbygge denne tro.

I apostlenes undervisning af menighederne er vidnesbyrdets tone bærende i alt, hvad de siger, og igen og igen ekspliceres vidnesbyrdet i spontane, personlige taksigelser for nåden og rigdommen i Jesus. Lige så frimodige, apostlene er til at tale personligt ud fra deres egne hjerter, lige så frimodige er de til at tale personligt til andres hjerter og samvittigheder. Jeg tog for eksemplets skyld og talte efter i NT's første brev: 61 gange henvender Paulus sig i Romerbrevet personligt til læseren med anvendelsen af et "du" (Iflg. DO 1992). I langt de fleste tilfælde sker det for at fælde dom over syndige tanker og handlinger hos læseren og kalde til omvendelse. Er det legitimt for apostlene at forene deres teologiske undervisning med personlige vidnesbyrd og personlige kald til omvendelse, men ikke legitimt for andre?

Hvad gør vi da med Luthers skrifter? Han kan jo heller ikke undervise om teologi uden at vidne om sin egen tro og uden at henvende sig til læseren og kalde læseren til omvendelse og tro. Det er noget af det mest karakteristiske for hans måde at drive og formidle teologi på. Det er dybt personligt; han er indefra drevet af sin egen tro på Jesus, og hans mål er at lede læseren til den samme tro. Skal vi nu afvise alt dette som "klægt" og "intimiderende"?

Jeg omtalte ovenfor DBI's første bog om bibelsyn, "Guds Ord er levende". Denne bog var en kæmpe berigelse for mig selv, da jeg begyndte at læse teologi. Bogen afslørede den åndskamp, som vi til stadighed står i om bibelsynet, og den hjalp mig i forhold til centrale dele af bibelsynet. Men vigtigst var det, at den ikke bare omtalte og behandlede, men i forkyndelsens form lagde røst til Bibelens og evangeliets budskab og derved vakte tro på og glæde over Jesus hos mig som læser. Erfaringen af rigdommen, trøsten og friheden i evangeliet blev for mig det vigtigste grundlag for min tillid til Bibelen som Guds Ord og den vigtigste drivkraft for mig til at slå for at bevare dette bibelsyn. Når jeg nu sidder og igen læser i "Guds Ord er levende", er det påfaldende, hvor konsekvent den teologiske undervisning og den sjælesørgeriske forkyndelse ledsager hinanden i bogens artikler, hvor alvorlig den ransagende og vækkende tone er, hvor tydeligt artiklerne peger hen på nåden i Jesus, og hvor mange af artiklerne der er båret af personlige vidnesbyrd. Hvad skal vi mene om sådan en bog i dag? Den rummer flere personlige vidnesbyrd og henvendelser til læseren end den bog, MAM har anmeldt, og henvendelserne er langt mere alvorlige i tonen. Hvis de to bøger skulle underlægges den samme vurdering ud fra de samme kriterier, måtte konklusionen blive, at "Guds Ord er levende" er endnu mere "klægt" og "intimiderende" end den nye bog om bibelsyn.

Min pointe er ikke, at al teologisk undervisning skal have et stærkt element af forkyndelse. Det forkyndende element må helt naturligt afhænge af emnet og også af underviseren. Nådegaverne og personlighederne er forskellige også hos bibeltroende teologiske undervisere, og det er og skal have lov at være en rigdom. Men netop på denne baggrund er det ifølge min vurdering stærkt foruroligende, hvis ethvert forkyndende moment i form

af personlige vidnesbyrd og henvendelser til modtagerne nedgøres som fremmedelementer i den teologiske formidling. Adskillelsen af akademisk teologi og personlig tro er kendetegnende for den teologiske kultur, som råder på de statslige fakulteter i Danmark og i Norden. DBI blev til i reaktion herimod og i ønsket om at forene akademisk teologi og tro. I forlængelse heraf har det forkyndende element været en naturlig del af den teologiske formidling på DBI til rig velsignelse, åndelig afklaring og tro for de studerende.

For 17 år siden skrev DBI's daværende formand, Finn Kappelgaard om, hvad han selv og hans medstuderende mødte på DBI og fik med sig derfra i instituttets tidlige år: "Gennem den forkyndelse og undervisning, vi mødte der, fik mange af os fast grund under fødderne i vort forhold til Gud og i spørgsmålet om vor evige frelse, og derved også i vort liv og tjeneste". Han skriver videre, at han på DBI lærte: "...at sand teologi involverer både hoved og hjerte, og...at det i sidste ende er vor egen og andre menneskers evige frelse, det gælder." Det vigtigste og rigeste, Finn Kappelgaard fik med fra DBI, var en frugt af, at forkyndelse og teologisk undervisning var forenet.

Jeg håber og tror ikke, at MAM ønsker et opgør med denne forening. Men jeg er alvorligt bange for, at hans voldsomme nedgørelse af vidnesbyrdet og den personlige henvendelse i Fjells artikel trækker i netop den retning; at det svækker frimodigheden til at tale forkyndende i den teologiske formidling og styrker modviljen mod en sådan form for teologisk formidling.

6) MAM finder det "problematiske", at der ikke i den anmeldte bog reflekteres over, at vi tror på Bibelen som Guds ord: "Det er en cirkelslutning, at vi tror på, at Bibelen er Guds ord, fordi den selv siger det. Det giver i hvert fald mig epistemologisk ydmyghed, også i samtaler med folk med andre syn, og den erkendelse, kan jeg ikke forstå, er udeladt her. "

Hvad er en cirkelslutning? Ifølge Gyldendals "Den Store Danske" er det: "En forklaring, der forudsætter det, der skal forklares." En cirkelslutning er defineret ved, at konklusionen er forudsat i præmissen. Er det det, der er tale om, når vi som kristne tror på og hævder, at Bibelen er Guds Ord? Det mener jeg ikke.

"Min lære er ikke min egen, men hans, som har sendt mig. Den, der vil gøre hans vilje, skal erkende, om min lære er fra Gud, eller om jeg taler af mig selv" (Joh 17,16-17). Med udgangspunkt i disse ord af Jesus tager D. A. Carson et opgør med den tanke, at den kristne tro på Bibelen som Guds ord og åbenbaring beror på en cirkelslutning. Der er ikke ifølge Carson tale om en epistemologisk "vicious circle". Cirklen er brudt ved den personlige erfaring af sandheden i den guddommelige åbenbaring: "This means that the truth is self-authenticating – not with a vicious circularity, as if it has no meshing-points with the external, examinable world (Does not Jesus himself invite us to believe on the evidence of

signs, 10.38), but in the sense that finite and fallen human beings cannot set themselves up on some sure ground outside the truth and gain the vantage from which they may assess it. Divine revelation can only be assessed, as it were, from inside. From that perspective the person who chooses to do God's will discovers that Jesus' teaching articulates it, that Jesus does not speak on his own but as the Word of God."

Apostlen Peter giver udtryk for en lignende tankegang i sit andet brev, når han taler om, hvordan åbenbaringen af Jesus på forklarelsens bjerg stadfæstede åbenbaringsordets sandhed for dem, som var med på bjerget. I forlængelse heraf opmuntrer han sine læsere til at vende sig mod og tilegne sig Skriftens ord i forventning om, at de også selv må erfare en åbenbaring af Jesus i deres hjerter (2 Pet 1,16-19).

Det afgørende grundlag for den kristnes tro på Bibelen som Guds Ord er ikke et logisk argument og heller ikke en logisk set meningsløs cirkelslutning. Grundlaget er den personlige erfaring af, at ordet afslører os selv som syndere og viser os Jesus som vores frelser. Det er bibelordets guddommelige kraft og åbenbaring af Jesus, der overbeviser os om dets guddommelige ophav og sandhed.

At det er sådan det forholder sig, det både reflekteres der over og undervises der om i den af MAM anmeldte bog. Konrad Fjell gør det i en artikel med en forkyndende tone (s.49-60), mens Jack Kilcrease formulerer sig mere akademisk: "Troende kristne tager imod opstandelsen og dens stadfæstelse af Kristi krav på sandhed i tro, fordi Helligånden virker i deres hjerter og sind gennem evangeliet (Rom 10,17; Gal 3,2). Ved Åndens kraft er det menneskelige subjekts anerkendelse af Guds ord som Guds ord selvautoriserende (autopistia). I evigheden fremmer Helligånden objektivt enheden mellem Faderen og Sønnen, og Helligånden åbenbarer den samme enhed her i tiden gennem hændelserne i Kristi liv (død og opstandelse). Ved at skabe troen i mennesket giver Helligånden på samme måde også subjektiv vished om den objektive enhed mellem udtryk (Bibelen) og det, som udtrykkes (den historiske åbenbaring af Kristus). Den gør dette ved at give mennesker tro, sådan at de kan anerkende den sandfærdige sammenhæng mellem det, Jesus gør krav på at være, og Faderens sandhed, og i tillæg hertil enheden mellem Bibelens ord og den historiske åbenbarings realitet, som Bibelen tilkendegiver (testimonium interim Spiritus Sancti)..." (s.160)

Med lidt enklere ord udtrykte Erik Pontoppidan det for små 300 år siden således i sin katekismus under spørgsmål 14: "Men hvad skal den gøre, som ikke endda tror, at Skriften er Guds Ord? Han skal kun forsøge at adlyde Ordet og give dets virkning rum i sit hjerte, da mærker han snart, at det har en overnaturlig og ret guddommelig fynd, kraft, liv og ånd hos sig til at oplyse, overbevise, opmuntre, trøste og straffe samvittigheden."

I bogen "Guds Ord er levende" rejser Wisløff i en af sine artikler spørgsmålet: "Hvorfor tror jeg på Bibelen som Guds ord?". Han besvarer spørgsmålet ved at fortælle om, hvordan han personligt kom til tro på Jesus ved at møde Bibelens ord, se sig selv som en synder og se Jesus som sin frelser. Han slutter af med, i kursiv, at sammenfatte begrundelsen for sin tro på Bibelens guddommelige sandhed: "Den har vist mig Jesus, min frelser". (s.221)

En vigtig konsekvens af denne epistemologi bliver, at den afgørende hjælp i forhold til mennesker, som tvivler på eller afviser Bibelens guddommelige sandhed ikke er apologetiske argumenter, hvor gode og sande de end kan være, men forkyndelsen af Jesus Kristus som frelser. Så kommer troen ikke til at bero på menneskelig visdom, men på Guds kraft. Derfor valgte Paulus i visdommens centrum i Grækenland at prædike om Jesus Kristus som korsfæstet, "... og min tale og min prædiken blev ikke fremført med overtalende visdom, men med Ånd og kraft som bevis, for at jeres tro ikke skulle afhænge af menneskers visdom, men af Guds kraft" (1 Kor 2,3-5).

7) MAM anfægter, at der er teologisk dækning for bogens titel: "Guds Ord. Fundamentet for evangelisk luthersk tro". MAM argumenterer som følger: "...fundamentet for evangelisk luthersk tro er ikke Bibelen, men Gud selv. Uden Gud var der ingen Bibel. Den treenige Gud er en talende Gud, det er fundamentet og objektet for troen. Det havde været mere præcist at sige "et af fundamentene..."

Da jeg som ung læste bogen "Guds Ord er levende", var der en artikel, som gjorde særligt indtryk på mig. Det var Wisløffs sidste artikel "En grund at stå på – en kurs at følge". Han indleder artiklen med et citat af Arkimedes: "Giv mig et fast punkt at stå på, så skal jeg bevæge hele jorden". Wisløffs budskab er, at vores store gave som kristne er, at vi af Gud har fået et sådant fast punkt at stå på, leve på og dø på: Guds åbenbaring i Bibelen (s.218 ff.).

Paulus fastslår det samme i Ef 2,20: "I er bygget på apostlenes og profeternes grundvold med Kristus Jesus selv som hovedhjørnesten." I Credo-kommentaren til Efeserbrevet skriver Flemming Frøkjær-Jensen, mangeårigt medlem af DBI's styrelse, at Paulus i det citerede vers "sidestiller apostlene og de gammeltestamentlige profeter og sammenfatter dem under denne ene og samme kategori: den grundvold, kirken er bygget på." (s.115)

Bibelen er grundvolden og fundamentet for kirkens tro. Men det skal forstås ret. Vi frelses ikke ved at tro på Bibelen. Vi frelses ved at tro på ham, som Bibelen vidner om og åbenbarer for os: frelseren Jesus. Paulus hjælper os til at forstå det ret ved at fastslå, at grundvoldens hjørnesten er Kristus Jesus.

I den af MAM anmeldte bog fastslår Jack Kilcrease i sin artikel, at den præinkarnerede Kristus var til før GT, og at den inkarnerede Kristus var til før NT. "Derfor er der ingen tvivl om, at Kristi person og den historiske åbenbaring af ham eksisterede forud for

nedfældelsen af Bibelens inspirerede skrifter, og dermed er tillid til Kristi frelsesværk og herredømme det mest centrale for den kristne tro.” (s.158) Men hvor møder vi i dag den historiske Jesus Kristus, så vi kan lære ham at kende og komme til tro på ham? Det gør vi, skriver Kilcrease, ”...gennem Bibelens ufejlbarlige og inspirerede ord. Derfor er kirken ’bygget på apostlenes og profeternes grundvold (dvs. deres lære) med Kristus Jesus selv som hovedhjørnesten’ (Ef 2,20). Af denne grund er det absurd at hævde, at der eksisterer en konflikt mellem det at fastholde Skriftens autoritet og ufejlbarlighed inden for kirken og Kristi endelige autoritet i sit herredømme som genopstanden.” (s.158) Det er lige så absurd at hævde, at der skulle være en konflikt mellem at definere Skriften som fundamentet for kirkens tro og Kristus som genstanden for kirkens tro.

Ifølge MAM er fundamentet for vores tro ikke Bibelen men Gud. Men hvorfra kender vi Gud, og hvor møder vi ham? ”Den treenige Gud er en talende Gud, det er fundamentet og objektet for troen,” skriver MAM. Men hvad er det, Gud vil sige os? Hvad er Guds budskab, og hvor møder vi det? Guds budskab er i sidste ende Jesus Kristus, han som ér og kaldes Guds Ord (Joh 1,1-18; Hebr 1,1-3; 1 Joh 1,1). I dag møder vi vidnesbyrdet om Jesus Kristus i Bibelens sande og levende ord. Hvad Bibelen siger om Jesus Kristus, det tror vi. Derfor bygger og hviler vor tro på Bibelens ord og vidnesbyrd.

Under det her berørte tema giver MAM udtryk for, at han i bogens titel finder det ”ærgeligt postuleret”, at den lutherske kirke har ”patent på det ortodokse bibelsyn”. MAM’s fortolkning af titlen er så anstrengt mistænkeliggørende, at jeg finder det svært at tage den alvorlig. Mener MAM i ramme alvor, at bogens titel postulerer det, som han hævder? Er den en fornægtelse af sola scriptura som fælles protestantisk og evangelikal lære? Tror MAM seriøst, at en eneste af bogens forfattere eller udgivere vil hævde, at sand tillid til hele Bibelen som Guds Ord kun findes hos lutherske kristne? Der er absolut intet i bogens artikler, der peger i den retning. I mine egne to artikler citerer jeg en lang række folk for gode udtalelser vedr. bibelsyn og bibeltolkning. I den sammenhæng er lutheranerne i mindretal. Det burde tale for sig selv.

8) ”Det er vigtigt at anerkende, at bibelsyn og bibeltolkning ikke er det samme”, skriver MAM. ”At vi anfører, at Bibelen er Guds Ord, er startopstillingen. Så kan vi læse på de rette præmisser. Men det giver ikke løsningen på ét eneste vers i Bibelen... Det er derfor hermeneutiske overvejelser om fx genre, kontekst, forholdet mellem pagterne osv. er så afgørende.”

Jeg kunne ikke være mere enig. Det er grunden til, at jeg i bogen har skrevet en hel artikel om de hermeneutiske overvejelser, som må lægges til grund for en ret bibeltolkning (s.182-195). Jeg forudsætter, at MAM har læst denne artikel. I sin anmeldelse lader han den imidlertid ude af betragtning. På det grundlag kan han, endnu engang, give indtryk af og

kritisere, at bogen ikke forholder sig til og behandler noget, som den faktisk forholder sig til og behandler.

9) Ifølge MAM er der ikke meget godt at sige om Andreas Årikstads artikel om "Historiciteten af Første Mosebog 1-11. MAM bruger mest tid på spørgsmålet om, hvad der bliver konsekvensen af at forene evolutionslæren og kristentroen. Årikstad hævder, at en sådan forening uundgåeligt vil føre til en naturhistorie, "hvor lidelse, død og princippet om den stærkestes ret altid har været en del af skaberværket" (s.77). Men dette er ifølge MAM "direkte forkert". MAM fortsætter: "Der findes mange, mange forskellige forklaringer på, hvordan vi undgår den slutning".

For min egen del kunne jeg meget ønske, at MAM havde nævnt bare én af disse forklaringer. Trods mange års beskæftigelse med dette emne har jeg endnu ikke mødt én eneste sådan forklaring. Hvis de første menneskers forhistorie var en lang evolutionær proces med sygdom, lidelse, drab, død og den stærkestes ret, så skyldes intet af dette menneskets syndefald. Det var der alt sammen før de første mennesker. Det var en del af den verden, Gud skabte. Det kommer dermed fra Gud og ikke fra os. Hvis det er tilfældet, så er det uberettiget, at Bibelen tillægger os mennesker ansvaret for disse ting; så er det ikke sandt, at Gud skabte en verden, som var "tov meod", meget god; så røkkes der fundamentalt ved det bibelske billede af Guds væsen, synden og frelsen, og så træder vi ud på den glidebane, der ender i monismens mørke og håbløshed.

For halvandet år siden skrev DBI's tidligere rektor, Jens Ole Christensen, en artikel, hvori han behandlede netop dette spørgsmål. Jeg tilslutter mig helhjertet hans grundsyn og argumentation: "Her kommer det vigtigste – og helt uoverstigelige – problem, når det handler om at ville forene udviklingslære og bibelsk funderet skabelsestro. For udviklingslæren er døden og lidelsen og egoismen en del af selve skabelsens væsen; heri ligner den alle de hedenske religioner. Udviklingen fra art til art kan kun ske ved, at de svage dør. Men ifølge Bibelen kom døden først ind i verden ved ét menneske: Adam (Rom 5,12ff). Derfor kommer enhver bibeltolkning, der ikke betragter Adam og Eva som konkrete historiske personer også i modstrid med selve bærebjælken i Bibelens forståelse af frelseshistorien. Nogle bibeltro kristne – der er optaget af at forene skabelsestro og udviklingslære – forstår dette med, at døden kom ind i verden ved syndefaldet, på den måde, at det alene handler om døden i menneskers liv og ikke i dyrenes. Når jeg ikke finder denne forståelse tilfredsstillende, skyldes det en lang række indicier i Bibelen, som peger i en anden retning: I den første kulturbefaling – den før syndefaldet – er det kun planterne, der er menneskets føde (1 Mos 1,29). I den anden kulturbefaling – efter syndfloden – er det også dyrene (1 Mos 9,3), og det forudsætter, at dyrene dræbes. Den nærliggende forklaring er, at syndefaldet er imellem. Når Paulus beskriver, hvordan de kristne sukker efter Jesu genkomst og afslutningen på al lidelse, så nævner han i samme åndedræt, at naturen tager

del i samme suk (Rom 8,22). Underforstået: lidelse i naturens verden kom først til med syndefaldet.”

Når det bibelske vidnesbyrd så entydigt peger i retning af, at synden og døden kom ind i verden ved de første menneskers syndefald, vil det uundgåeligt undergrave vores bibelsyn og bibeltroskab at hævde noget andet. Hvad vi kan opnå af respekt fra evolutionært oplærte ikke-kristne ved at anerkende og tilslutte os evolutionslæren, bliver købt med vores troskab mod den ligefremme, historisk-grammatiske forståelse af Bibelens ord.

Ifølge MAM er Årikstads artikel behæftet med mange andre svagheder end den ovennævnte afvisning af syntesen mellem evolutionslære og bibelsk tro. MAM anfører, at den anvendte litteratur er meget smal og henviser som begrundelse herfor til den litteratur, som Årikstad anbefaler læseren til videre studie. Det burde være åbenbart, at listen over anbefalet litteratur ikke siger noget om, hvilken litteratur Årikstad selv har anvendt. Ikke desto mindre konkluderer MAM på denne baggrund: ”Som læser mistænker man derfor fremstillingen for at være ensidig, i værste fald for at have misforstået sine opponenter.” De følgende kritikpunkter bærer i betydelig grad præg af denne mistænkelighedens tilgang.

MAM runder sin anmeldelse af med en stribe kortfattede kritikpunkter:

* Bogen er selvreferentiell. Jeg ved oprigtig talt ikke, hvad MAM her henviser til. Det havde været fint med et eksempel.

* Bogen mangler en diskussion af forskellen mellem koransyn og bibelsyn. Jeg synes selv, en sådan artikel kunne have været interessant. Men bogen prioriterer emner, der er centrale for eller behandler en udfordring for det ortodokse bibelsyn.

* Sprogbrugen er indforstået, skriver MAM, og han eksemplificerer det ved at kritisere, at undertegnede ”konstant” bruger ordet ”hjerteforhold”. Ordet er ikke autoriseret, skriver MAM. Han ved ikke, hvad det betyder, og det er uklart, hvad jeg lægger i det. I mine to artikler bruger jeg det anførte ord i to små afsnit på tilsammen syv sætninger. Det er det, som hos MAM bliver til en ”konstant” anvendelse. Jeg forklarer selv, hvad jeg lægger i ordet. Om tilliden til hele Bibelen som Guds ord skriver jeg: ”Ud fra dette bibelsyn kan vi møde Bibelens ord med ureserveret åbenhed, lydhørhed og tillid. Vores åndelige liv står og falder med dette åbne hjerteforhold over for Guds Ord.” Samme ord anvendes i Gyldendals Religionsleksikon, uden forklaring, i beskrivelsen af Brødremenighedens forkyndelse: ”Det centrale i forkyndelsen er forsoningen i Kristi blod og individets hjerteforhold til Jesus.” Er det virkelig så helt umuligt at forstå, eller er det muligt – med et minimum af velvilje?

* Bogens kritik af den katolske kirke er forsimplet, skriver MAM: "...det virker klart på mig som om, at bogens forfattere aldrig har haft en bramfri diskussion med en levende katolik." Det er ikke så helt enkelt at svare på en sådan kritik. Det kræver en dyb indånding og stor selvbeherskelse at give et afbalanceret svar. MAM's fordomsbaserede forestillinger om bogens forfattere og deres individuelle kendskab til og dialog med katolikker rammer bl.a. Peter Olsen, der så sent som i januar måned havde en offentlig diskussion på DBI med en levende katolik, biskop Czeslav Kozon; den rammer Arne Helge Teigen, der i mange år var missionær i et katolsk land; den rammer mig selv, som har haft dialoger med levende katolikker siden gymnasiet, og som ikke har oplevet noget mere anfægtende for min tro end netop det – hvilket jeg ikke har lagt skjul på offentligt. Hvad de øvrige forfattere har af erfaring på dette område, ved jeg ikke. MAM ved det heller ikke, men det hindrer ham ikke i at give udtryk for sin subjektive forestilling om forfatternes kollektive mangel på erfaring og dermed på kvalificeret indsigt på dette område – uden i øvrigt at give et eneste eksempel på de forsimplinger, han kritiserer.

* Bogen giver en karikatur af andres syn, særligt det konservative bibelsyn. Her er det igen tiltrængt med en dyb indånding. Efter at have læst sig igennem en anmeldelse af den art, som MAM har begået, skal man nu afslutningsvis høre, at man selv tegner karikaturer af andre... Bogen omtaler det konservative bibelsyn på side 29-30, 145-147, 222-232. Læs og vurder selv, om det er en karikatur, der her lægges frem. Den af MAM anmeldte bog har fået flere anmeldelser i Norge. En af dem er skrevet af professor Knut Alfsvåg. Den kan læses på: <http://www.fbb.nu/artikkel/guds-ord-det-er-vaart-arvegods/> Alfsvågs anmeldelse er både sober, saglig og samvittighedsfuld – adjektiver, som ikke er nærliggende at anvende om MAM's anmeldelse. Alfsvåg har selv et konservativt bibelsyn. Han skriver udførligt om bogen og holder sig ikke tilbage med at kritisere bogens bibelsyn, men han har intet at indvende mod den måde, hans eget bibelsyn beskrives på.

MAM har begået en anmeldelse, som kan fratage mange lysten til at beskæftige sig med den anmeldte bog. Hvis det sker, er det ifølge min vurdering en skam, men jeg vil have fuld forståelse for det. Netop derfor har jeg gentagne gange omtalt bogen "Guds Ord er levende". Målet for de to bøger er det samme: at skabe glæde over Bibelen og herved glæde over Jesus. Hvis MAM's anmeldelse og min replik til den, kan motivere nogen til at tage den gamle bog ned fra hylden, læse den og få hjælp igennem den, vil det være fantastisk. I så fald vil jeg sige, og jeg mener det: Tak for anmeldelsen!